

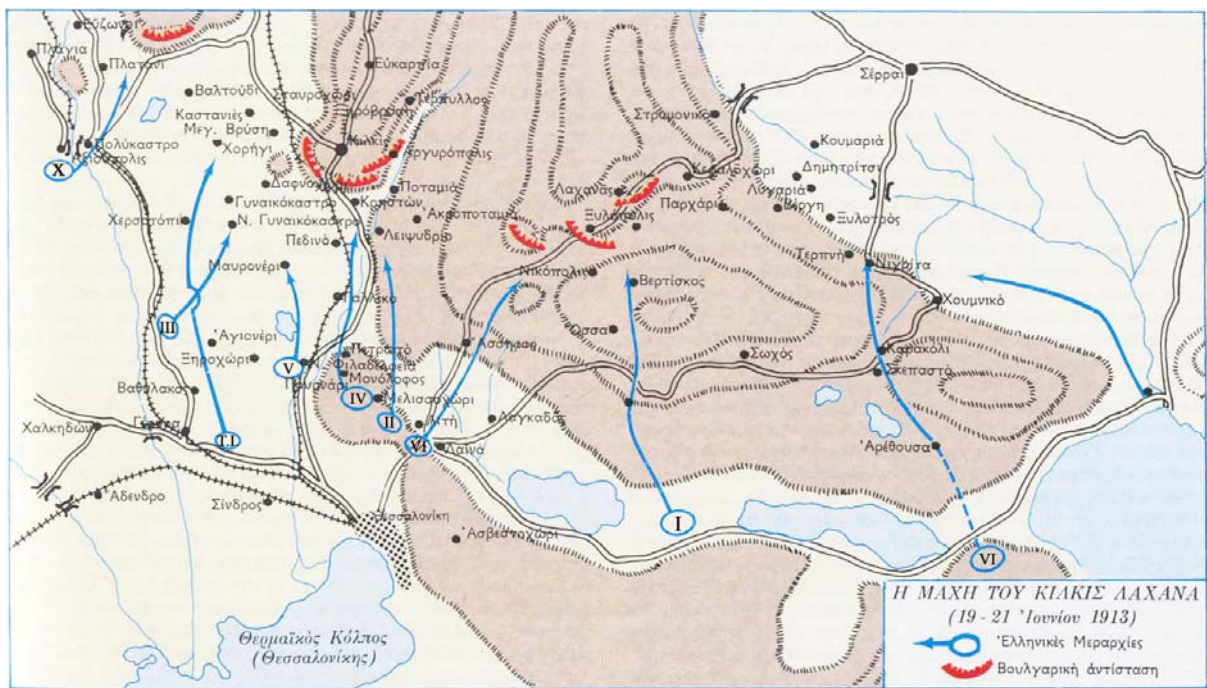

«Ἡ μάχη τοῦ Κιλκίς-Λαχανᾶ»

Ἡ σπουδαιότητα τῆς μάχης Κιλκίς-Λαχανᾶ (19-21 Ἰουνίου 1913), ἡ ὁποία ἔκλεισε τὸν Β΄ Βαλκανικὸ πόλεμο, εἶναι πολὺ μεγάλη. Πρόκειται γιὰ ἓνα ἀπὸ τὰ σημαντικότερα γεγονότα τοῦ προηγούμενου αἰῶνα, καθὼς ἐπαναπροσδιόρισε τὰ Β καὶ Α ὄρια τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ποῦ ἕως τότε περιοριζόνταν μέχρι τὴν Θεσσαλία καὶ ἐπέτρεψε τὴν ἐνσωμάτωση στὸν ἔθνικὸ κορμό, τῶν Ἑλλήνων τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, ἔπειτα ἀπὸ πέντε σχεδὸν αἰῶνες τουρκικῆς κατοχῆς. Παράλληλα, καθιέρωσε τὴν Ἑλλάδα ὡς ἓναν ἀπὸ τοὺς κυριότερους ἑθνιστικὸς παράγοντες τῶν βαλκανικῶν πραγμάτων καὶ ἀναίρεσε τὴν βουλγαρικὴ προπαγάνδα, ποῦ ἦταν ιδιαίτερα προβεβλημένη στὴν Εὐρώπη καὶ παρουσίαζε τὴν Βουλγαρία ὡς τὸ ἰσχυρότερο κράτος τῆς περιοχῆς καὶ κύριο ὑπαίτιο τῶν ἐπιτυχιῶν τοῦ βαλκανικοῦ συνασπισμοῦ (Ἑλλάς, Σερβία, Βουλγαρία) ἐναντίον τῆς Τουρκίας, κατὰ τὸν Α΄ Βαλκανικὸ πόλεμο. Τὸ παρὸν ἄρθρο ἐπιχειρεῖ νὰ παρουσιάσει τὰ σημαντικότερα σημεῖα τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς μάχης, τῆς ὁποίας ἡ ἀντιπροσώπευση καὶ προβολὴ στὰ σχολικὰ ἐγχειρίδια εἶναι δυστυχῶς ἀντιστρόφως ἀνάλογη τῆς ἱστορικῆς τῆς σημασίας, ὅπως αὐτὴ σχολιάστηκε παραπάνω.

Οἱ ἡμέρες λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν ἐν λόγω μάχη χαρακτηρίζονταν ἀπὸ ἓνα κλίμα ἀβεβαιότητας καὶ ἀνασφάλειας, ποῦ ὀφειλόταν κυρίως στὶς ἀπροκάλυπτα ἐχθρικές ἐνέργειες τῶν Βουλγάρων, τόσο ἐναντι τῶν Ἑλλήνων ὅσο καὶ ἀπέναντι στοὺς Σέρβους· στόχος τῶν Βουλγάρων ἦταν νὰ καταλάβουν ὅσο τὸ δυνατὸν περισσότερα ἀπὸ τὰ διεκδικούμενα ἐδάφη, πρὶν ἀπὸ τὴν ἀναμενόμενη μεσολάβηση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων. Συγκεκριμένα, τὸ ἀπόγευμα τῆς 16^{ης} Ἰουνίου βουλγαρικὲς δυνάμεις ἐπιτέθηκαν ἐναντίον ἑλληνικῶν μονάδων προκαλύψεως στὶς Ἐλευθερές, στὴ Νιγρίτα, στὴ Μπέροβα καὶ στὸ Καρασούλι, ἐνῶ τὸ πρωὶ τῆς ἐπομένης ἐπιτέθηκαν αἰφνιδιαστικὰ στοὺς Σέρβους καὶ κατέλαβαν τὴ Γευγελή. Κατόπιν αὐτῶν τῶν γεγονότων, ὁ διοικητὴς τῆς 2^{ης} μεραρχίας ἐπέδωσε τὴν 17^η Ἰουνίου τελεσίγραφο πρὸς τὸ Βούλγαρο φρούραρχο τῆς Θεσσαλονίκης, μὲ τὸ ὁποῖο τοῦ ζητοῦσε νὰ ἀποχωρήσει τὴν ἴδια μέρα ἀπὸ τὴν πόλη μὲ ὀλόκληρη τὴ φρουρὰ ἀφοπλισμένη. Μετὰ τὸ πέρασ τῆς διορίας καὶ ἀφοῦ δὲν ὑπῆρξε καμία ἀντίδραση ἀπὸ πλευρᾶς τῶν Βουλγάρων, μονάδες τῆς 2^{ης} μεραρχίας ἐκτέλεσαν ἐκκαθαριστικὴ ἐπιχείρηση καὶ μέχρι τὸ πρωὶ τῆς ἐπόμενης ἡμέρας ὀλόκληρο τὸ βουλγαρικὸ ἀπόσπασμα εἶχε αἰχμαλωτισθεῖ. Τὴν ἴδια περίπου ὥρα ἔφτανε στὴν Θεσσαλονίκη ὁ ἀρχιστράτηγος Κωνσταντῖνος, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ ἐνημερώθηκε σχετικὰ, ἐξέδωσε γενικὴ διαταγὴ πρὸς ὅλες τὶς μεραρχίες καὶ τὴν ταξιαρχία ἰππικοῦ, μὲ τὴν ὁποία γνωστοποιοῦνταν ὅτι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἐγκατέλειπε τὴν ἀμυντικὴ του στάση καὶ θὰ ἐνεργοῦσε ἀντεπίθεση.

Ἔτσι, τὶς παραμονὲς τῆς μάχης Κιλκίς-Λαχανᾶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχε παραταχθεῖ ἀπὸ τὴν Μποέμιτσα (Ἀξιούπολη) μέχρι τὸν Στρυμονικὸ κόλπο, σχηματίζοντας ἓνα τεράστιο τόξο 90 περ. χλμ. Ὁ πρωταρχικὸς στόχος εἶχε ὀρισθεῖ ἡ ἐκπόρθηση δύο ὀχυρότατων θέσεων, τοῦ Κιλκίς καὶ τοῦ Λαχανᾶ. Εἰδικότερα, στὸ μέσο τῆς παράταξης εἶχαν τοποθετηθεῖ ἡ 2^η, 4^η, 5^η καὶ 3^η μεραρχία, ποῦ θὰ ἐνεργοῦσαν ἐπίθεση στὸν τομέα τοῦ Κιλκίς, ἐνῶ ἀνατολικότερα ἡ 6^η καὶ 1^η μεραρχία θὰ κινοῦνταν πρὸς τὸν τομέα τοῦ Λαχανᾶ. Ἡ 7^η μεραρχία, στὸ δεξιὸ ἄκρο, θὰ προήλανε πρὸς τὴ Νιγρίτα, ἐνῶ ἡ 10^η μεραρχία, στὸ ἀριστερὸ ἄκρο, θὰ περνοῦσε τὸν Ἄξιὸ καὶ θὰ ἐπιτίθονταν στὰ ὑψώματα τοῦ Καλλινόβου. Τέλος, ἡ ταξιαρχία ἰππικοῦ εἶχε ἀποστολὴ νὰ συνδέει τὴν ὀμάδα τοῦ κέντρου μὲ τὴν 10^η μεραρχία. Ἀπὸ βουλγαρικῆς πλευρᾶς, στὴν περιοχὴ βρίσκονταν τμήματα τῆς 2^{ης} στρατιάς, συγκεκριμένα 46 τάγματα πεζικοῦ, 12 πυροβολαρχίες καὶ 1 σύνταγμα ἰππικοῦ.

Εικόνα 1: Χάρτης της μάχης Κιλκίς-Λαχανά.

Τὸ πρωὶ τῆς 19^{ης} Ἰουνίου ἄρχισε γενικὴ προέλαση τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, σύμφωνα μὲ τὶς διαταγές, ποὺ εἶχαν δοθεῖ τὴν προηγουμένη. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πρώτης αὐτῆς ἡμέρας τῆς μάχης οἱ 4 κεντρικὲς μεραρχίες πολεμῶντας πεισματικὰ κέρδισαν βῆμα πρὸς βῆμα ὅλη τὴν περιοχὴ νοτιῶς τοῦ Κιλκίς καὶ ἐκατέρωθεν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς καὶ τοῦ ποταμοῦ Γαλλικοῦ, φτάνοντας σὲ ἀπόσταση 5-6 χλμ. ἀπὸ τὴν πόλη. Εἰδικότερα, ἡ 2^η μεραρχία προχώρησε, ὅπως εἶχε διαταχθεῖ, πρὸς βορρᾶ, μέχρι τὴ στιγμή ποὺ τὸ πρῶτο τῆς σύνταγμα δέχθηκε πυρὰ ἀπὸ βουλγαρικὲς δυνάμεις, ποὺ κατεῖχαν τὰ ὑψώματα γύρω ἀπὸ τὸ χωριὸ Μάνδρες. Τελικὰ, μὲ τὴν ἐνίσχυση καὶ τοῦ 7^{ου} συντάγματος ἐπιτέθηκε μὲ τὴ λόγχη καὶ ἀπώθησε τὸν ἐχθρὸ στὶς 3.30 τὸ ἀπόγευμα. Παράλληλα, ἡ 4^η καὶ ἡ 5^η μεραρχία προχώρησαν δεχόμενες τὰ ἰσχυρὰ πυρὰ τοῦ ἐχθρικοῦ πυροβολικοῦ, τὸ ὁποῖο ἦταν ταγμένο στὰ ὑψώματα ΒΔ τῆς Ξυλοκερατιάς. Γιὰ πολλὴ ὥρα καθηλώθηκαν στὸ ὕψος τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς, μὲ ἀποτέλεσμα νὰ ὑποστοῦν βαρῦτατες ἀπώλειες, μέχρι νὰ καταληφθοῦν μὲ τὴ λόγχη τὰ πρῶτα βουλγαρικὰ χαρακώματα. Ἐν τῷ μεταξύ ἡ 3^η μεραρχία ἐπιτέθηκε ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, ποὺ κατεῖχαν τὰ ὑψώματα Ἄνω Ἀποστόλων καὶ Γυναικοκάστρου καὶ τοὺς ἔτρεψε σὲ φυγὴ, καταλαμβάνοντας τὰ χωριὰ Πέρινθος καὶ Ξυλοκερατιά. Τέλος, ἡ 10^η μεραρχία διέβη τὸν Ἄξιὸ στὸ ὕψος τῆς Ἄξιούπολης καί, μετὰ ἀπὸ σκληρὴ μάχη στὴν ἀριστερὴ ὄχθη, ἀπώθησε τὸν ἐχθρὸ. Τὸ τέλος τῆς πρώτης αὐτῆς ἡμέρας βρῆκε τὸν ἐχθρὸ συρρικνωμένο στὰ ὑψώματα γύρω ἀπὸ τὸ Κιλκίς.

Τὸ γεγονός ὅτι οἱ ἑλληνικὲς μεραρχίες τοῦ κέντρου τοῦ μετώπου ἦρθαν τόσο σύντομα σὲ ἐπαφὴ μὲ τὰ ἐχθρικά στρατεύματα δηλώνει τὴν πρόθεση τῶν Βουλγάρων γιὰ αἰφνιδιαστικὴ ἐπίθεση ἐναντίον τῆς Θεσσαλονίκης, πρόθεση ποὺ ἐπιβεβαιώθηκε καὶ ἀπὸ πληροφορία Βούλγαρου αἰχμαλώτου.

Ἡ μάχη συνεχίστηκε σφοδρὴ καὶ τὴν ἐπομένη, 20 Ἰουνίου. Συγκεκριμένα, ἡ 2^η μεραρχία προχώρησε καὶ ἔφτασε σὲ θέση ἐξορμήσεως πρὸς τὴν πόλη τοῦ Κιλκίς, στὰ ὑψώματα νότια τῆς Ποταμιάς, χωρὶς νὰ συναντήσῃ ιδιαίτερη ἀντίσταση. Ἡ 4^η μεραρχία, ποὺ ἦταν πιὸ προωθημένη ἀπὸ τὶς ἄλλες, ξεκίνησε στὶς 9.30 τὸ πρωὶ καὶ μέχρι τὸ μεσημέρι εἶχε καταλάβῃ τὰ ὑψώματα ἀνατολικά τοῦ Σαρηγιδιὸλ (Κρηστώνη), ἀλλὰ κατὰ τὶς 5.00 τὸ ἀπόγευμα ἀκίνητοποιήθηκε μπροστὰ ἀπὸ τὸ Κιλκίς σὲ ἀπόσταση 800-1000μ. ἀπὸ τὰ πρῶτα ἐχθρικά χαρακώματα. Ἀνατολικότερα, ἡ 5^η μεραρχία προήλασε πρὸς τὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ τοῦ

Σαρηγκιόλ, όπου όμως κατά τις 3.00 το απόγευμα καθηλώθηκε από τα έχθρικά πυρά, παρά την κάλυψη του έλληνικού πυροβολικού. Τέλος, έφτασε, καταδιώκοντας μεμονωμένα βουλγαρικά τμήματα στα ύψωματα Άρμουτζη, όπου και διανυκτέρευσε.

Εικόνα 2: Σκηνή της μάχης του Κιλκίς σε λαϊκή εικόνα της εποχής.

Όπως αποδείχθηκε και εκ των υστέρων, οι Βούλγαροι είχαν οχυρώσει την κύρια άμυντική τους γραμμή μπροστά από το Κιλκίς με ένα πραγματικό δάσος όρυγμάτων, ενισχυμένων από πολυβολεία, που στο κεντρικό τμήμα έφταναν σε βάθος μέχρι και 6 χλμ. Έτσι, προκειμένου να επιτευχθεί ή κατάληψη της γραμμής αυτής με όσο το δυνατόν λιγότερες απώλειες, αποφασίστηκε να εκτελέσει η 2^η μεραρχία πλευρικό νυχτερινό αϊφνιδιασμό. Σύμφωνα με αυτό το σχέδιο, το 1^ο και 7^ο σύνταγμα της 2^{ης} μεραρχίας πέρασαν το Γαλλικό ποταμό και στις 3.30 πλησίαζαν τα έχθρικά χαρακώματα. Οι κινήσεις τους έγιναν αντιληπτές από τους Βουλγάρους, που νόμισαν ότι πρόκειται για γενική νυχτερινή επίθεση. Ακολούθησε ανταλλαγή πυρών του πυροβολικού για μία ώρα περίπου. Στο μεταξύ, στις 4.10 περίπου τα δύο συντάγματα κατέλαβαν την πρώτη έχθρική γραμμή, στις 5.00 τη δεύτερη και έπειτα από σκληρή, σώμα με σώμα, μάχη κατέλαβαν, κατά τις 10.00 το πρωί την τρίτη και πιο οχυρή θέση.

Εικόνα 3: Σκηνή της μάχης του Λαχανά σε λαϊκή εικόνα της εποχής.

Με την ανατολή της τρίτης και τελευταίας ημέρας της μάχης, επιτέθηκαν και οι υπόλοιπες μεραρχίες (4^η, 5^η και 3^η) έναντι των απέναντί τους έχθρων. Με αυτοθυσία και μεγάλες απώλειες προχώρησαν καταλαμβάνοντας τα έχθρικά χαρακώματα και φτάνοντας στις 11.00 στις παρυφές του Κιλκίς. Την ίδια ώρα περίπου οι Βούλγαροι υποχώρησαν σε όλο το μήκος του μετώπου και, έπειτα από διαταγή του Κωνσταντίνου, ο έλληνικός στρατός εκτέλεσε καταδίωξη. Παράλληλα, η 10^η μεραρχία στο άριστερο άκρο της παράταξης διέθεσε όλες τις δυνάμεις της για την κατάληψη του Καλλινόβου, στόχος που επιτεύχθηκε τις πρώτες απογευματινές ώρες.

Στὸ δυτικὸ θέατρο τῶν ἐπιχειρήσεων, ἡ κατάστασις ἐξελίχθη μετὰ παρόμοιο τρόπο. Οἱ δύο μεραρχίαι, 1^η καὶ 6^η, μετὰ ἀπὸ συνεχεῖς πορείαις καὶ μάχαις σῶμα μετὰ σῶμα, κατέλαβαν τὸ χωριὸν Ὑσσα, τὴν Ἀσσηρὸν καὶ τὸ Λαχανᾶ.

Ἡ μάχη Κιλκίς-Λαχανᾶ, παρότι ὑπῆρξε ἡ πρώτη μόνις μίας σειρᾶς μαχῶν μεταξὺ τῶν μέχρι πρότινος συμμάχων τοῦ Α΄ Βαλκανικοῦ πολέμου, λειτούργησε ὡς καταλύτης γιὰ τὴν ἐξέλιξιν τῶν μετέπειτα γεγονότων. Ἡ προσφορά τῆς ἐγκείται κυρίως στὸ ὅτι ἐπέφερε ἓνα καίριον πλήγμα στὸ βουλγαρικὸ στρατό, τόσο σὲ ἐπίπεδο μαχητικόν, ὅσο καὶ στὸν ψυχολογικὸ τομέα, καθὼς ἀπέδειξε πῶς ὁ ἐχθρὸς δὲν ἦταν ἀήττητος, γκρεμίζοντας ἔτσι τὸ προπαγανδιστικὸ κατασκευάσμα τῶν Βουλγάρων, ποὺ ἀναφέρθηκε παραπάνω. Παράλληλα, ἡ μάχη αὐτὴ ἀνέδειξε τὴ γενναιότητα καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν, ποὺ κατελιμμένοι ἀπὸ μία «ἰερὴν τρέλα» ἔπεφταν κυριολεκτικὰ πάνω στὰ ἐχθρικὰ πολυβόλα χωρὶς κανέναν ἐνδοιασμό, σπέρνοντας τὸν πανικὸν στοὺς Βούλγαρους στρατιῶτες, μετὰ ἀποτέλεσμα νὰ ἐγκαταλείπουν τὶς θέσεις μάχης καὶ νὰ φεύγουν κυνηγημένοι καὶ ἀναγκάζοντας τὸν Βούλγαρον ταγματάρχην Ἡλίου νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι: «Ὁ στρατός μας δὲν ἀντέχει πρὸς τῶν φοβερῶν ἐφόδων σας. Εἰς τὸ Κιλκίς τὴν ὁρμὴν σας τὴν ἐξηγήσαμεν κάτ' ἀρχὰς ὡς δεῖγμα τῆς ἐσχάτης ἀπελπισίας σας. Μόνον μανιακοί, μεθυσμένοι ἢ ἀπηλπισμένοι θὰ ἔκαμναν τοιαύτας φρενήρεις ἐπιθέσεις, ἀκάλυπτοι, δεκατιζόμενοι, ἐναντίον τῶν πυροβολείων. Ἄλλ' ἐπέισθημεν κατόπιν ὅτι οἱ θυελλώδεις ἐφοδοὶ σας, μετὰ τὰς ὁποίας ἐπετύχατε τὴν μείωσιν τοῦ ἠθικοῦ τῶν ἀνδρῶν μας, δὲν ἦσαν ἀποτέλεσμα παραλογοῦ ἢ ἀπελπισίας, ἀλλ' ἀνάγονται εἰς σύστημα ἰδιαίτερον, εἰς τὴν ἄγραφον ἐκείνην τακτικὴν τοῦ στρατοῦ σας, τὴν σύμφωνον πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἰδιοσυγκρασίαν σας».

Λαφτσιδης Ἀλέξανδρος,
Κάτοχος μεταπτυχιακοῦ διπλώματος
κλασικῆς ἀρχαιολογίας Α.Π.Θ.

Βιβλιογραφία

- Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, τομ. ΙΔ, Ἀθήνα 1977, σ. 342-344.
- Ἐχέδωρος Γ., Ἱστορία τοῦ Κιλκίς (Ἡ μεταξὺ Πάικου καὶ Κρουσίων χώρα), Κιλκίς 1996, σσ. 326-340.